

RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Elamine, töötamine ja COVID-19 Euroopa Liidu riikides

Nr 13

17.10.2022

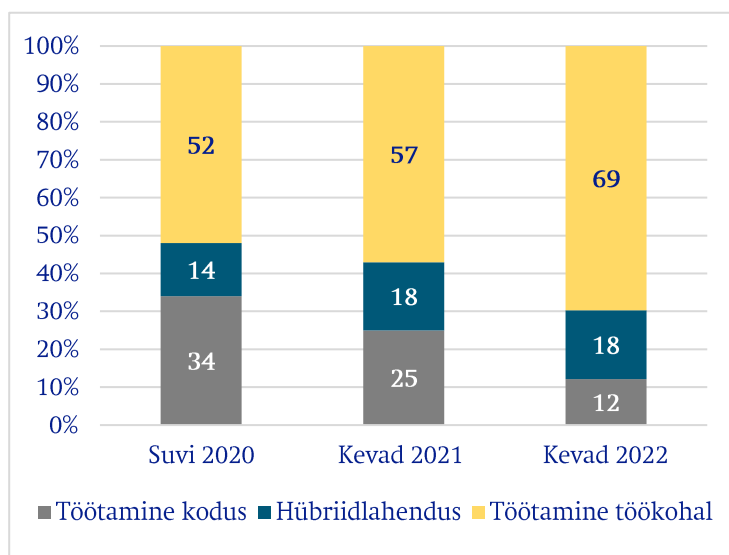
2020. aasta aprillis algatas Eurofound¹ elamist, töötamist ja koroonaviirushaigust (COVID-19) käsitleva uuringu ELis, sealjuures teadmata, kaua see viirushaigus kestab, kas vaktsiinid töötatakse välja või milline on pandeemia üldine mõju. Täna on veebiküsitlust läbi viidud viis voo, mille tulemusena on vastuseid kogutud ligi 200 000 inimeselt üle ELi. Tänu aktiivsele osalemisele on Eurofound saanud uurida pandeemia mõju eurooplaste heaolule, tervisele, tööle (sh kaugtööle), töö- ja eraelu tasakaalule ning majanduslikule olukorrale. Uuringu viimane voor viidi läbi 2022. aasta kevadel (25. märtsist kuni 2. maini), kui käimas oli ühiskonna järkjärguline taasavamine. Tulemusi on samas kindlasti varjutanud 24. veebruaril alanud Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas, samuti kõrge inflatsioon ja energiahindade tõus.

Teemaleht esitab valiku Eurofoundi uuringu viimase voo² peamistest järeldustest ning annab teatud pildi ELis elavate inimeste olukorrast COVID-19 pandeemia ajal.

Peamised tähelepanekud

Pandeemia tõi kaasa **kodus töötamise** peaaegu kõikides sektorites ja ametites, sealjuures läksid paljudes liikmesriikides töötajad iga päev tööle vaid siis, kui seda peeti ühiskonna ja majanduse toimimiseks hädavajalikuks. Selline olukord suurendas omakorda kodus töötavate inimeste osakaalu 5%-lt 2019. aasta alguses 12%-le 2020. aasta alguses.³ Laialdaselt levis arvamus, et pandeemia vallandas kodus töötamise revolutsiooni, mis muudab jäädavalt töö tulevikku.

Joonis 1. Töö asukoht (%), EL-27

Pandeemia ei toonud siiski kaasa oodatud ja soovitud kaugtöö revolutsiooni, vähemalt mitte veebiküsitlusele vastanute seas, kellest paljud töötavad taas üksnes oma töökohal. Kuigi 2020. aasta suvel töötas 34% küsitletud ELi liikmesriikide töötajatest üksnes kodus, vähenes see 2021. aastaks 25%-ni. Üldiste piirangute kaotamisega naasmine töökohale jätkus ja 2022. aasta kevadel töötas vaid 12% kodus. Hübriidtöötamine (osaliselt kodus, osaliselt töökohal) hakkas levima 2021. aastal ja on jäänud samale tasemele ka 2022. aastal (vt joonis 1).

Allikas: Eurofound (2022), *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey*

¹ Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond

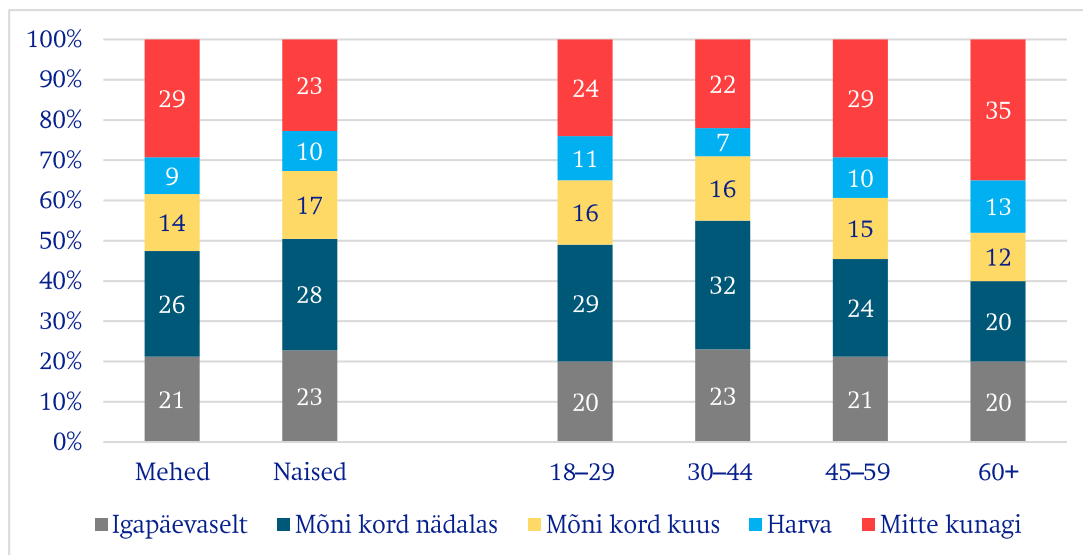
² Eurofound (2022), *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

³ Eurostat, *Employed persons working from home as a percentage of the total employment* [lfsa_ehomp]

Hübriidtöötamine levib enam finantsteenuste sektoris (36%) ja avalikus halduses (32%). Transpordis, kaubanduses, hotellinduses ja ehituses on oluliselt vähem kaugtööd võimaldavaid töökohti. Üksnes kodus töötamine on naiste seas rohkem levinud kui meeste hulgas (vastavalt 14% ja 10%), samas kui hübriidtöötamise sagedus on üsna sarnane (18% ja 19%). Vanuserühmade lõikes töötavad 60-aastased ja vanemad inimesed kõige tõenäolisemalt kodus (16%), samas kui hübriidisel viisil töötamine on enim levinud 30–44-aastaste seas (23%).

Vaatamata enamiku töötajate järkjärgulisele töökohale naasmisele, püsib uuringu järgi (vähemalt osaliselt) kodus töötamise soov väga tugev. Näiteks üle 60% vastanud naistest ja meestest eelistaks kodus töötada vähemalt mitu korda kuus (kui puuduvad pandeemiaga seotud piirangud), kusjuures naiste seas on kaugtöö eelistus mõnevõrra suurem (vt joonis 2).

Joonis 2. Kodus töötamise eelistamine soo ja vanuse lõikes (%), EL27

Allikas: Eurofound (2022), Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey

Lahknevus vastajate eelistatud valiku ja praeguse töötamise koha vahel viitab sellele, et töökohale naasmine ei ole olnud täiesti vabatahtlik. Üksnes oma töökohal töötavatest vastajatest on 54%-le see eelistatud variant, samas 36% eelistaks hübriidtöötamist ja 10% kodus töötamist. Seevastu täiskohaga kaugtöötajate seas on 62%-le see esimene eelistus, 22% eelistaks hübriidkorraldust ja 8% eelistaks mitte kunagi või harva kodus töötada. N-ö hübriidtöötajatest on korraldusega rahul 66%, kodus töötamist eelistaks 22% ja töökohal 12%.

Küsimusele, kas nende tööd saaks teoreetiliselt ka kodus teha, vastas veidi enam kui iga viies (22%) töötaja, et nende töö on täielikult kaugtööks sobilik ja 28% vastas, et see on osaliselt kaugtööna tehtav. Töötajatest, kellel on täielikult kaugtöösobilik töö, töötab 43% üksnes kodus ja 34% hübriidkorraldusega; nende hulgas, kelle töö on osaliselt kaugtöösobilik, töötab 8% üksnes kodus ja 35% osaliselt kodus. Mitmetes Ida- ja Lõuna-Euroopa liikmesriikides (nt Horvaatia, Kreeka, Bulgaaria, Slovakkia, Rumeenia, Malta, Hispaania, Küpros) on tavapärane, et töötatakse töökohal isegi siis, kui töökoht on kaugtööks sobilik.

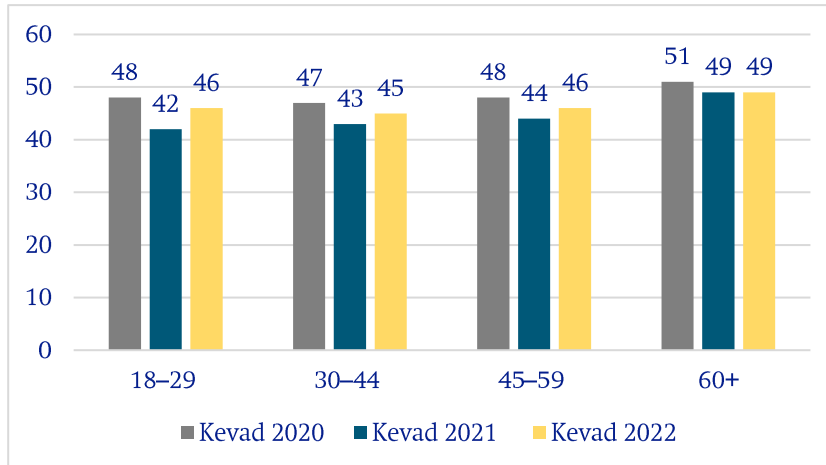
Kuna paljud on naasnud kontoritesse ning koolid ja lastehoiuasutused on taasavatud, on **töö ja eraelu tasakaal** mõnevõrra paranenud. Inimesed on töö pärast vähem mures. Näiteks 2020. aasta kevadel ütles 31% naistest ja 29% meestest, et nad jätkasid muretsemist töö pärast „enamiku ajast“ ka siis, kui nad ei töötanud; 2022. aasta kevadeks oli see langenud vastavalt 25%-le ja 23%-le. 2020. aasta kevadel ehk pandeemia alguskuudel töötas vabal ajal iga päev või ülepäeviti 17% naistest ja 18% meestest; 2022. aastaks oli see langenud vastavalt 12%-le ja 14%-le.

Teisalt on aga koduse eluga seotud mured süvenenud. 2020. aastal teatas 20% meestest ja 25% naistest, et nad on pärast tööd kodutööde tegemiseks liialt väsinud; 2022. aasta näitajad on vastavalt 32% ja 41%. Lisaks viitab uuringu viimane voor töötajate pereaja järsule vähenemisele. 2020. aastal teatas 19% nii meestest kui naistest, et töö takistas perega koos aega veeta; 2022. aastal jagas seda arvamust juba 30% meestest ja 29% naistest.

Pandeemiat ja sellega seotud piiravaid meetmeid on seostatud **vaimse heaolu** langusega, eriti noorte puhul.⁴ Kuigi enamik ELi riike tühistas COVID-19 piirangud 2022. aasta kevadeks, ei ole vaimne heaolu uuringutulemuste järgi taastunud ootuspärasele tasemele. WHO-5 skaalal⁵ mõõdetuna on vaimse heaolu keskmine tase ELis 47, mis on veidi parem kui 2021. aasta tase (45), kuid jääb alla pandeemia alguses mõõdetud tasemele (49).

Vaadeldes vaimset heaolu erinevates vanuserühmades (vt joonis 3), on teatud paranemine toimunud noorimas rühmas (18–29-aastased), samas kui 60-aastaste ja vanemate seas ei ole paranemist näha, kuigi vanimas rühmas on endiselt kõikidest vanuserühmadest parim vaimne heaolu (nagu kogu pandeemia vältel). See on kooskõlas varasemate uuringu järeldustega, et piirangute mõju vaimsele heaolule oli kõige tugevam noorte seas.

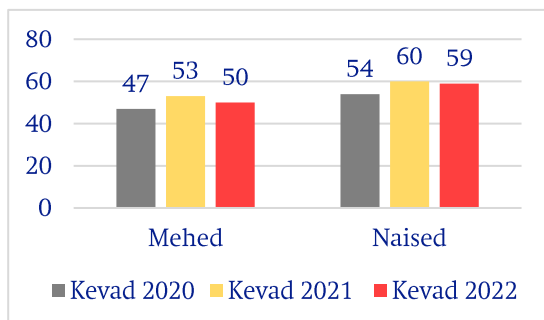
Joonis 3. Vaimne heaolu vanuserühmade lõikes (skaala 1-100), EL27

Allikas: Eurofound (2022), Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey

Vaimse heaolu hindamiseks mõõdeti ka negatiivsete tunnete (nt pinget, üksildane, masendunud) sagedust ja depressiooniriski erinevas vanuses töötajate seas. Kuigi Eurofoundi viimased uuringutulemused näitavad, et nooremas vanuserühmas (18–29 aastat) on vaimne heaolu mõnevõrra paranenud, on sellel kohordil kokkuvõttes see siiski kõige madalam. Vanemate vanuserühmade puhul on paranemine väiksem ning 60-aastaste või vanemate puhul on vaimne tervis märgatavalt halvenenud. Näiteks pingeline enesetunne („kogu aeg”, „enamasti” või „üle poole ajast”) on püsunud 2022. aastal peaaegu sama sage kui 2021. aastal enamiku vanuserühmade puhul, 60-aastaste või vanemate seas aga suurenes see 26%-lt 32%-le. Osa sellest kasvust võib seostada üldise halva enesetunde või ärevusega Ukraina sõja pärast, mis puhkes enne uuringu algust. Depressiooniriskiga inimeste (kelle WHO-5 skoor on 50 või alla selle) osakaal on langenud mõnes grupis, kus see oli eriti kõrge, näiteks töötutel (2021. aastal 76%-lt 2022. aastal 69%-le), samas toimetulekuraskustega inimestel ja teistes rühmades oli paranemine väiksem. Naiste edusammud on selles vallas võrreldes meestega pisut tagasihoidlikumad (vt joonis 4).

Joonis 4. Depressiooniriskiga inimeste osakaal soo lõikes (%), EL27

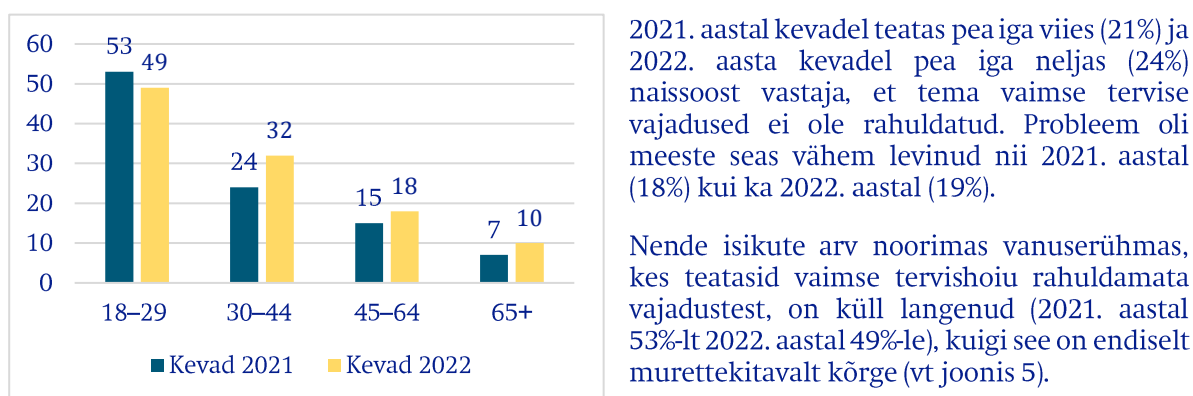
Allikas: Eurofound (2022), Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey

⁴ Eurofound (2021), [Impact of COVID-19 on young people in the EU](#).

⁵ WHO-5 vaimse heaolu indeks mõõdab inimeste meeleolu viimase kahe nädala jooksul skaalal 0-100, kus kõrgem väärtus tähistab paremat vaimset heaolu.

COVID-19 mõju tervishoiuteenuste osutamisele. Pandeemia pani EL liikmesriikide tervishoiusüsteemidele erakordse koormuse, mitmed n-õ vähemolulised tervishoiuteenused peatati, lükati edasi või muudeti ära. 2022. aasta kevadel teatas ligi viiendik vastajatest (18%), et neil on terviseprobleem, millele nad ei ole veel ravi saanud. Seega ELi liikmesriikide tervishoiusüsteemid (keskmiselt) ei suutnud 2022. aasta kevadel pandeemia ajal kogunenud mahajäämusele järele jõuda. Siiski on pilt riigiti kirju – mõnes ELi liikmesriigis (näiteks Ungaris, Maltal, Rumeenias, Slovakkias ja Hispaanias) on vastajate seas märgata olukorra paranemist perioodil kevad 2021 kuni kevad 2022, samas on rahuldamata tervishoiuvajadused suurenenud mõnes teises riigis (näiteks Austrias, Soomes, Saksamaal, Madalmaades ja Rootsis). Kolm riiki, kus vastajad teatasid 2022. aastal suurimast rahuldamata vajadustest, on Läti (31%), Poola ja Leedu (mõlemad 30%). Samuti on see näitaja kõrge Eestis ja Soomes (mõlemas 25%). Tervishoiuteenuste mahajäämus on suurem haigla- või eriarstiabi puhul (2022. aastal 43%), järgnevad hambaravi (28%) ja vaimne tervishoid (23%).

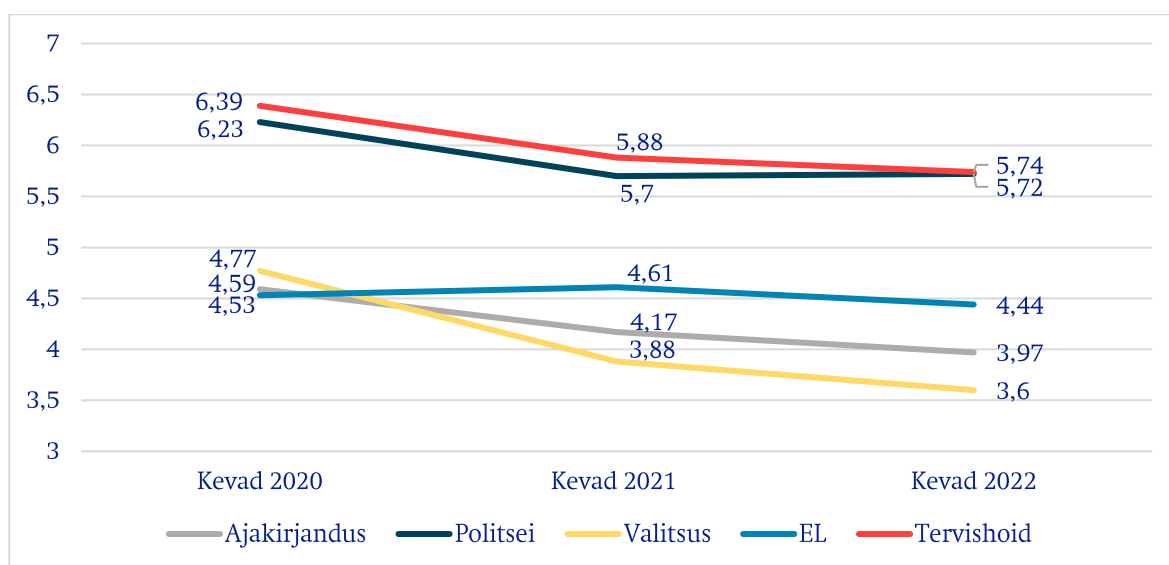
Joonis 5. Vaimse tervishoiu rahuldamata vajadused vanuserühmade lõikes (%), EL27

Allikas: Eurofound (2022), Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey

COVID-19 mõju usaldusele. Pärast kaks aastat kestnud piiranguid näitavad uuringutulemused usaldustaseme püsivat langust pea kõikide institutsioonide, sealhulgas ka liikmesriikide valitsuste ja tervishoiusüsteemide vastu. Usaldus politsei vastu püsis stabiilsena 2021. ja 2022. aastal, kuigi mõlema aasta näitajad olid madalamad kui 2020. aasta kevadel (joonis 6). Usaldus ELi vastu on kujunenud suuremaks kui see on liikmesriikide valitsuste vastu (2022. aasta kevadel vastavalt 4,44 ja 3,60).

Joonis 6. Usaldus institutsioonide vastu, keskmised näitajad (skaala 1–10), EL27

Allikas: Eurofound (2022), Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey. Küsimus oli: „Palun vastake skaalal 1–10, kus 1 tähendab „ei usalda üldse“ ja 10 „usaldan täielikult“, kui palju Te isiklikult usaldate iga järgnevat institutsiooni“.

Võrreldes 2020. aasta kevadega vähenes 2021. ja 2022. aasta kevadel usaldus liikmesriikide valitsuste vastu kõikides leibkondades, sõltumata nende toimetuleku suutlikkusest. Ukraina sõda ning inflatsiooni ja energiaindade tõus võivad seletada selle aasta kevadise usalduse taseme langust. Suurim usalduse vähenemine riikide valitsuste vastu toimus n-ö jõukamate vastajate rühmas, kes saavd majanduslikult "väga lihtsalt" hakkama. Stabiilsem pilt avaneb, kui vaadelda usaldustaset ELi vastu. Nimelt 2020. ja 2021. aastal usalduse järsku suurenemist või langust ei toimunud. Toimetulekuraskustes olevad vastajad usaldavad ELi vähem kui jõukamad rühmad, kuid erinevused tulevad vähem esile ja usaldusnäitajad ei kõigu nii palju kui valitsuste osas.

Alates 2021. aasta kevadvoorst on veebiuuringu sisaldanud ka sotsiaalmeediaga seotud küsimusi, eelkõige vastaja eelistatud uudisteallika ja sotsiaalmeedias veedetud aja kohta. Sotsiaalmeedia oma eelistatud uudisteallikaks valinud vastajate usaldus erinevate institutsioonide (teadus, politsei, tervishoid, EL, valitsus, ajakirjandus jt) vastu oli madalam kui traditsioonilist meediat kasutavatel vastajatel, sealjuures suurim erinevus ilmnes usalduses valitsuse ja ajakirjanduse vastu.

Vaktsiinid COVID-19 vastu said kättesaadavaks 2021. aasta alguses. Ligi aasta hiljem teatas üle 80% vastanutest ELis, et nad on COVID-19 vastu vaktsineeritud. Vaatamata kõrgele vaktsineerimismäärale ELi liikmesriikides, hakati väljendama ka muret vaktsiinide ohutuse pärast ja rahulolematust oma valitsuste rakendatud vaktsineerimispoliitikaga. Üldjoontes on vaktsiinivastaste usaldus institutsioonide vastu oluliselt väiksem kui vaktsineeritud. Kui 2021. aasta kevadel oli erinevus valitsuse usaldamise osas vaktsineeritud (4,36 punkti 10-st) ja vaktsineerimata (3,86 punkti) vastajate vahel veel väike, siis 2022. aasta kevadeks oli see märgatavalt suurenenud – usaldus valitsuse vastu oli vaktsineeritud vastajate seas 4 punkti 10-st võrreldes vaktsiinis kõhklejate 1,8-ga.

Sarnast mustrit võib täheldada ka usalduse puhul ELi vastu. 2021. aasta kevadel oli vaktsineeritud (5,26) ja vaktsineerimata (4,58) vastajate usaldustase ligikaudu sama. 2022. aasta kevadel aga erinevus suurenes – vaktsineeritud vastajate usaldusnäitaja oli siis 5 ja vaktsineerimata vastajatel 2,3. Kui 2022. aasta kevadel küsiti, kas nad on rahul sellega, kuidas demokraatia nende riigis toimib, siis 75% vaktsineerimata vastanutest oli rahulolu madal või väga madal; vaktsineeritud hulgas oli nende osakaal oluliselt väiksem (34%).

Kuigi vaktsiinivastaseuse põhjused on mitmetahulised, toovad uuringutulemused esile uudisteallikate olulisuse. Vaid 11% vastanutest, kes jälgivad peamiselt traditsioonilist uudismeediat, on vaktsiinivastased. Seevastu suureneb nende osakaal 32%-ni peamiselt sotsiaalmeedia vahendusel uudiseid tarbivate vastajate seas ja 37%-ni nende seas, kes uudiseid üldse ei jälg.

2022. a veebiküsitluses uuriti lisaks ka poliitilise osaluse kohta. Selgus, et möödunud aastal osales meelevaldustel 20% vaktsineeritud ja 35% vaktsineerimata vastanutest. Samuti olid vaktsineerimata vastajad võrreldes vaktsineeritudetega poliitiliselt aktiivsemad petitsioonide allkirjastamises, poliitikutega suhtlemises ja veebis oma poliitiliste vaadete avaldamises. Kuigi vaktsineerimata vastajad näivad poliitiliselt aktiivsemad kui vaktsineeritud vastajad, on nad huvitaval kombel viimastel valimistel väiksema tõenäosusega hääletanud (vastavalt 82% ja 88%).

Kokkuvõte

Eurofoundi uuringutulemused näitavad, et pandeemia ei toonud kaasa soovitud kaugtöö revolutsiooni. Üldiste piirangute kaotamisega pöörduti valdavalt töökohale tagasi. Samas hakkas alates eelmist aastast hoogsamalt levima hübriidse viisil töötamine.

Vaatamata koroonapiirangute kaotamisele, on vaimse heaolu tase EL liikmesriikides madalam kui pandeemia alguses. Seda võib seostada Ukraina sõjaga, mille pärast väljendas suurt või väga suurt muret 76% vastanutest. 18–29-aastaste vanusegrupis on vaimse heaolu tase endiselt kõige madalam.

Kõnealuselt veebiuuringust selgus, et rahuldamata tervishoiuvajadusi on rohkem – see probleem mõjutab nüüd pea iga viiendat vastajat (18%). Tervishoiuteenuste mahajäämus on suurem haigla- ja eriarstiabi puhul, järgnevad hambaravi ja vaimne tervishoid. Sealjuures on rahuldamata vaimse tervise vajadus endiselt murettekitavalt kõrge noorte seas.

Usaldus institutsioonide vastu langes pandeemia ajal kõikides EL liikmesriikides, kusjuures isegi majanduslikult kindlamal positsioonil olevad vastajad, kes varem väljendasid suuremat usaldust, muutsid oma seisukohta. Vaktsineerimata vastajate hulgas oli usaldus institutsioonide vastu oluliselt väiksem kui vaktsineeritud vastajate hulgas ning alates 2021. aastast on see erinevus suurenenud. Usalduse vähenemise põhjustajana kerkib esile sotsiaalmeedia.

Siiri Sillajõe
asejuhataja
siiri.sillajoe@riigikogu.ee